

ב"ה

נספחים ללימוד

המשימה הפעם שונה. ראשית, אל תסתכלו בטבלה המצורפת.

אל תסתכלו!

עליכם לקרוא את פרקים ז-ח בספר יהושע – פרשת מלחמת העי. יהא עליכם לנתח את הפרשיה לאור הכלי שהתחדד בשיעור. מובן שלשם הבנה שלימה של האמור בפרק זה יש להציץ גם בפרק ו [מלחמת יריחו]. שאלות הנחיה לעיון בפרק:

1. מה הסיבה לכישלון בעי. העלו 2 אפשרויות. מה לדעתכם עמדת המקרא. הוכיחו את עמדתכם מלשון הכתוב.
2. שימו לב ללשון המוזרה של תחילת הפסוק הפותח את פרק ז. שימו לב למוזרות ההתנסחות של פסוק יא בפרק ז.
3. מה המשמעות של הרכיבים הבאים: מנין מספר תושבי העי [ח כה], טיבה של ההנחיה בראש פרק ח ופירוטה מפסוקים ג' ואילך.
4. ושאלה מוזרה: למה עכן לקח מן החרם? האם מלבד תאוות הממון ניתן להעלות מחשבה נוספת? אחרי ורק אחרי הניתוח שלכם תוכלו לעיין בטבלה הבאה המפענחת את הפרשה [לאור שנתו של הרב י' בן נון דרך לשונו של הרב י' מידן, בתיווך שלי ע' קולא].

ההסבר האנושי-היסטורי	ההסבר הדתי	
שיקול מודיעיני לקוי [כמה צריכים לצאת למלחמה כדי להבטיח ניצחון]	עכן מעל בחרם	החטא
הניצחון ביריחו יוצר תחושת עליונות	השלל מגיע למנצחים	סיבתו
מי ניצח ביריחו?		סיבת הסיבה

בעמודים הבאים מופיע מאמר של פרופ' יהודה א העוסק בסוגיה שלנו ואף בפרשת מלחמת העי. קראו את המאמר. עמדו על הרציונאל ועל דרך ההתמודדות שלו עם הביקורת. במה שונה עמדתו ודרך פרשנותו ממה שאנחנו עשינו?

שיחה למחנכים ומדריכים

יהושע ז; מלכים א' יא; ירמיהו לד

יהודה אליצור

דעות כ' תשכ"ב

המקרא מלמד הסטוריה לשם ההווה

מה רוצה המקרא לומר לבאי עולם המתעניינים בתולדה, בקורות דור ודור? הן רבים מתעניינים בכך עתה רבים התעניינו בכך בימי קדם, וכבר נאמר, "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". כלל גדול הוא כי דרכו של המקרא להורות הסטוריה לא לשם המקצוע עצמו כי אם לשם תפיסת המציאות בהווה. הרי הסטוריה אינה אלא מציאות, אמנם מציאות שעברה וחלפה כבר. והנה כשם שרופאים מנתחים בני אדם שחיו ואינם עוד כדי שבני אדם שישנם, ייבנו מן הידיעות ויבריא, כך המקרא עוסק בהסטוריה - ומנתח אותה כדי להעמיד את באי עולם על גישה נכונה אל המציאות שבתוכה הם חיים. זה הכלל ולפרטים נקדים דברי הקדמה כדי לשבר את האוזן. מעשה בילד ששאל במדור "רצונכם לדעת" ברדיו: למדתי בשנה שעברה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וכו'", והנה השנה התחלתי ללמוד, במסגרת מקצוע אחר מפי מורה אחר כיצד נוצר העולם והנה אין תאום בין מה שלמדתי בשנה שעברה לבין מה שאני לומד כעת - ילמדנו רבנו, מה האמת מה שכתוב בחומש או מה שמלמדים אותי היום במדע. והנה אותו ילד טעה טעות נצחית שטועים אותה קטנים

וגדולים, נבערים ומלומדים, בכל הדורות. ובאותה טעות, בא המקרא להלחם ולהוציאה מלבם של בני אדם גם כשהוא דן בהסטוריה.

ידועה האנקדוטה על דבר החוקר הצרפתי לפלאס שעל שמו נקראת התאוריה על דבר התהוות העולם המכונה התיאוריה של קנט לפלאס. אותו חוקר צרפתי חי בזמנו של נפוליון ה-3. מספרים שעמד והרצה את התאוריה שלו באוזני הקיסר ומשמגר נגש נפוליון ה-3 אל המלומד ואמר לו נהייתי מהרצאתך, הדברים משכנעים, אך הייתי רוצה לדעת היכן מקומו של הבורא בתיאוריה זו.

ענה לפלאס, הוד מלכותו, התיאוריה שלי אינה זקוקה להיפותיזה הזו של בורא. הסברתי את הדברים בלעדיו. מובן שיש כאן טעות יסודית ואותה באה, כנראה, האנקדוטה להבליט. כי שום תאוריה מסוג זה אין בכוחה לשנות משהו לגבי מקומו של הבורא. אפשר להניח, שכדור הארץ היתה בתחילה גוש של גאז ובתוקף חוקים פיסיקליים מסוימים התחיל הגאז לנוע ולבש צורה כדורית ואח"כ הפך נוזל ולבסוף מוצק וכו'. אתה יכול להסביר יפה מה קרה החל משלב מסוים אבל לא אמרת ואף לא יכלת לומר מאומה על דבר המוצא והמקור של אותו גאז ראשון או מה שקדם לו, אף לא אמרת ולא יכלת לומר מאין מקורם של אותם חוקים פיסיקליים שבתוקפם קרה מה שקרה מהיכן באו החוקים האלה ומי חקק אותם? זו הטעות של הילד המקשה על פרשת בראשית וזו הטעות של החוקר הצרפתי המהולל. והאחת התשובה לשניהם.

בשנה שעברה למדת מי ברא את העולם? נאמר שם ויאמר אלקים "יהי" ויהי" ועדיין לא למדת מה היה בין "ויאמר אלקים יהי" לבין "ויהי" השנה אתה לומד מה היה בין שתי המלים האלה. כי בין "ויאמר אלקים יהי" לבין "ויהי" יכול אתה לשלב תהליכים עצומים לא ישוערו ותקופות נצחים. יתכן שתכוון אל מקצת מן האמת ויתכן שלא. מכל מקום אין שום סתירה, כמובן, בין רצון הבורא ודברו לבין מה שהשתלשל ממנו לפי השערתך. אם העברי אומר זה שלחן וחברו הבבלי-הארמי אומר הדא פתורא, כלום יש מחלוקת ביניהם? אין אלו כי אם שני בני אדם המדברים בשתי לשונות שונות אבל אינם חולקים זה על זה. התורה מדברת בלשון של אמונה היא אומרת מי ברא ובכוחו של מי היה. ואם אנשי מדע מנסים לנחש כיצד, אין כאן אלא שני צדדים של מטבע אחד, דבר אחד האמור בשתי לשונות, אחת שפה ברורה ואחת שפת השערות.

לכל הויה בעולמנו אפשר לגשת במישורים שונים. איש כי יבוא אל כימאי ויראה לו תמונת אומנות של רמברנט וישאל אותו מה האנליזה שלך, הרי ישמע בתמונה הזאת יש כך וכך גרמים שמן, כך וכך גרם חומר אחר על גבי בד העשוי סיבי פשתן או משהו דומה. ומסגרת עשויה עץ. ולעומת זאת יכתוב חוקר אומנות פרק שלם על הקומפוזיציה של הצבעים על הסגנון, ההבעה ועל הראיה המיוחדת של רמברנט וכו'. עתה יכול לבוא לפלאס ולומר כי אינו זקוק לחוות דעתו של חוקר האמנות כי הכימאי אמר כבר את דברו ואותו ילד מקשן ישאל מי משניהם צודק הכימאי או חוקר האמנות. נמצאנו למדים כי בחינות שונות של דבר אחד אינן סותרות זו את זו ואינן מוציאות זו את זו כי אם משלימות זו את זו.

יהושע ז' - המפלה בעי

והנה כדי להעמיד את באי עולם על האמת הפשוטה הזאת, נזדקק המקרא להיסטוריה. הבה ניתן דוגמה פשוטה.

ביהושע פרק ז' אנחנו קוראים בתחילת הפרק:

"וימעלו בני ישראל מעל בחרם ויקח עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה מן החרם ויחר אף ה' בבני ישראל. וישלח יהושע אנשים מיריחו אשר עם בית און מקדם לבית-אל ויאמר אליהם לאמר עלו ורגלו את הארץ ויעלה האנשים וירגלו את העי. וישבו אל יהושע ויאמרו אליו אל יעל כל העם כאלפים איש או כשלשת אלפים איש יעלו ויכו את העי אל תיגע שמה את כל העם כי מעט המה. ויעלו מן העם שמה כשלשת אלפים איש ויונסו לפני אנשי העי. ויכו מהם אנשי העי כשלושים וששה איש וירדפום לפני השער עד השברים ויכום במורד וימס לבב העם ויהי למים".

למפלה בעי ישנה הנמקה אחת שתתקבל מאד על דעת כל הדור הצעיר שלנו. המרגלים טעו בשקול הדעת והטעו את שרות המודיעין של יהושע. הם לא העריכו נכונה את כוחות העי. הצבא שנשלח לא היו מספיק. וטעות זו בשקול דעת אסטרטגית של המרגלים היא שגרמה למפלה. זה כתוב. אבל בתחילת הפרק נאמר: "ויחר אף ה' בבני ישראל" בגלל המעל שמעל עכן. וגם לקמן אמר ה' אל יהושע: "חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם. ולא יוכלו בני ישראל לקום לפני אויביהם ערף יפנו לפני אויביהם כי היו לחרם לא אוסיף להיות עמכם אם לא תשמידו החרם מקרבכם". אם כן הנימוק הוא חרון אף ה' על המעל בחרם.

כמה מן הפרשנים הגרמניים אומרים דרך שגרתם שיש כאן שני מקורות, שני ספורים שונים, אחד מעשה כבוש העיר ובמעשה הזה ישראל נוחלים מפלה מחמת טעות בשיקול דעת אסטרטגי, ויש פה מעשה אחר של עכן שמעל בחרם ואח"כ הוציאוהו להורג כפי שכתוב בסוף הפרק. והנה בא הרדקטור, העורך של הסיפור והוא מיזג את שני הסיפורים האלה. הלא זה פזמון האסכולה של הבקורת הספרותית כמעט כל פרשה בתנ"ך עומדת על המשולש הנצחי, שני יהודים פקחים ושלישי שהוא בעוונותנו לא היה פיקח הוא שערבב ומיזג את שני הסיפורים לאחד והדברים ארוכים ידועים ויגעים. ייכנסו אותם המלומדים הנכרים הדגולים ל"תלמוד תורה" או לבי"ס עממי וישאלו ילד שאינו פקח ואינו טפש את השאלה הגדולה

המטרידה כל כך את אנשי המדע הגרמניים מדוע נחלו בני ישראל מפלה? אם משום חרון אף ה או משום שהמרגלים טעו. הילד יאמר בפשטות, הן חרה אפו של ה', מה פעל אותו חרון אף וכיצד יצא אל הפועל בעולם הזה? הוא אומר על ידי המרגלים שטעו והטעו את יהושע ונחלו מפלה. כך הדברים משתלשלים בעולם הזה.

מי שאינו מבין פשט פשוט זה, לא הבין מימיו פרשה בתנ"ך לאשורה. כי כל עצמה של היסטוריוגרפיה במקרא לא באה אלא ללמד שכל התרחשות בעולם הזה מתרחש בשני מישורים, יש ספירה אלקית ויש ספירה אנושית. יש גזרה למעלה וממנה משתלשל המתרחש עלי אדמות וזה דבר הויכוח הנצחי בין המאמין לבין שאינו מאמין. מנין בא המטר מידי ה' או מן העננים? אפילו בסידור כתוב "משיב הרוח ומוריד הגשם". הכל מסכימים מאמינים ולא מאמינים - שגשם הוא תוצאה של רוח ועננים אלא מה? יש מאמינים שמעל לגשמים ולעננים יש ספירה יותר גבוהה ושם מוחלט הדבר ואותה החלטה יוצאת לפועל דרך הרוח והעננים ויש שאינם רוצים לראות אלא ספירה אחת. נמצא כי רוח ועננים הן מישור אחד של המציאות שהכל מודים בו. ואילו המישור העליון מחלוקת.

כיוצא בו: "ויחר אף ה' בישראל" הוא דבר המאמין (והוא העיקר במקרא) טעות בשיקול דעת אסטרטגית דברי הכול. מבחינה פרשנית-ספרותית לפנינו תאור דרמתי נאה בפרק הזה מעין מחזה אמנותי בנוי יפה. הוא פותח "וימעלו בני ישראל מעל בחרם ויקח עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה מהחרם ויחר אף ה' בבני ישראל". הכתוב מציג תחילה לנגד עינינו צד אחד של המאורע המתרחש בעליונים. מכאן ואילך, מוריד הוא אותנו אל התחתונים. וישלח יהושע אנשים מירחו העי, אשר עם בית און, מקדם לבית אל וכו'. הדברים ממשיים מאד מציינים בדיוק את המקום, המרחקים, כמה אנשים, מה קרה והיכן. הדבר הוא פרזאי וריאלי מאד. כנראה, משום שהתאור האמנותי דורש להבליט את ההבדל בין שתי הספירות של המתרחש.

מלכים א', יא

כיוצא בזה במלכים א' פרק יא. במחצית השניה של אותו פרק אתה מוצא תאור מאוד מציאותי ומאוד הגיוני ומפוכח של התוצאות השליליות של מלכות שלמה

"ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדמי מזרע המלך הוא באדום וכו'. ויהי בהיות דוד את אדום בעלות יואב שר הצבא.. ויך כל זכר באדום ויברח הדד הוא ואנשים אדומיים מעבדי אביו אתו לבוא מצרים".

מובן מאליו שהדד שגא מאד את בית דוד אחרי השפטים שנעשו באדום ומובן שאם ניצל ברח למצרים הקרובה לאדום מבחינה גיאוגרפית ואף מבחינת האינטרסים הפוליטיים. אח"כ הוא חוזר ומתחיל להטריד את מלכות שלמה. כל זה מובן מבחינה הסטורית הגיונית ואין צורך בהסבר נוסף והוא הדין לאמור בפסוק כ"ג

"ויקם אלקים לו שטן את רזון בן אליעדע אשר ברח מאת הדדעזר מלך צובא אדוני ויקבץ עליו אנשים... בהרוג דוד אותם וילכו דמשק ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה" וכו'.

דוד הכה מכה אנושה את הדדעזר מלך צובא. אחד מאנשיו נמלט והתבצר בנקודה רגישה של מלכות שלמה ושיבש שם את הדרכים והטריד את מלכות שלמה. אין שום פלא שהוא עושה זאת ואין כל צורך להסביר את הדבר במיוחד. וכן המקרא השלישי באותו הפרק:

"וירבעם בן נבט אפרתי וכו' וירם יד במלך זה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המילוא... והאיש ירבעם גבור חיל וירא שלמה את הנער כי עושה מלאכה הוא ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף".

המלך שלמה העלה מס (סבל כמו "בסבלותם") והטיל על אוכלוסי ישראל עבודת כפיה כנהוג בימים ההם בכל הממלכות (לא היתה בעצם שיטה של בנייה ממלכתית-צבאית אחרת) אבל אנשים מישראל לא היו רגילים בכגון זה בייחוד בני אפרים הגאים והיהירים. אותו ירבעם שהיה מהר אפרים התיצב בראשם והרים יד במלך אף זה מובן ואין צורך לכאורה בהסבר מיוחד. אבל הכתוב מסביר בתחילת הפרק (בפסוק ד ואילך):

ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלקיו כלבב דוד אביו. ויתאנף ה' בשלמה כי נטה לבבו מעם ה' אלקיו הנראה אליו פעמיים ויאמר ה' לשלמה יען אשר היה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקותי אשר צויתי עליך קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיהו לעבדך.

כללו של דבר: הכתוב מלמדנו: בתקופת שלמה אירעו כמה מאורעות שהחלישו וערערו את ממלכתו, מאורעות אלה ניתנים להסבר הסטורי ריאלי פשוט. ואף על פי כן - דוקא משום כך - מקדים הכתוב הנמקה נבואית אידיאולוגית, לפיה השתלשלו אותם מאורעות מדיניים מסוכנים ממעשי שלמה. ודוקא ממעשים שאין שום קשר נראה לעין בינם לבין "תוצאותיהם". הרי ודאי לא איכפת להדד האדומי כי שלמה אהב נשים נכריות (וביניהן אדומיות) ואף רזון לא התפעל מן הבמות של נשי שלמה בירושלים. טעמו של הדד עמו ונמוקו של רזון בן אליעדע עמו והם מובנים וגלויים. לשם מה אפוא אותו "הסבר" מוזר, שאינו מסתבר כל עיקר?

הלא זה הדבר אשר למענו נכתבה כל הפרשה. כוונת הכתוב לומר לנו: הכל יודעים מה גרם להדד ולרזון להתקומם ולהתגרות, כשם שהכל יודעים שהעננים מורידים גשם. ברם שומה על אדם מישראל להאמין - טוען המספר הנביא - שמעל למישור המדיני הריאליסטי קיימת ספירה עליונה והיא עיקר. מה שאתה רואה בעיניך עלי אדמות היא השתלשלות נכונה אך

אינה חוות הכול. נכון שהדד בא מסיבות מובנות וגלויות כשם שנכון שיהושע נכשל מחמת טעות בשיקול הדעת אבל מה גרם לאותה טעות מה גרם לכל שרשרות המקרים ההסטוריים, הוה אומר חרוף אף ה' וכאן כמובן חלוק המאמין על הלא מאמין. ברם אם אתה מנתח מאורע היסטורי ניתוח ריאלי אינך חולק על הנבואה או על האמונה. מאידך, אילו אמרת רק את מחצית הפרק, ויתאנף ה' בשלמה ולכן קם בו הדד ורזון וירבעם, ללא הסברה היסטורית, לא היית חולק דוקא על הגישה הרציונלית הסיבתית. הרי יכול אדם לא להזכיר דבר, שהוא מובן מאליו או שאינו מענין.

ההיסטוריוסופיה המקראית מודה בפה מלא בשני צדי המטבע ולא זה בלבד, אלא שהוא רושם היסטוריה ומלמד היסטוריה על מנת להדגיש כי שני פנים לכל מציאות אנושית. קורא הדורות מראש מניע את גלגלי ההיסטוריה כיצד הגלגלים האלה נעים? כל אדם נבון ראוי לו שידע ויבין והחכם עיניו בראשו. מן הראוי להדגיש את הדבר כי כשם שיש שאינם רוצים לראות אלא את הצד הריאלי החומרי יש לעומתם טועים מרוב יראת שמים הכופרים בהגיון ובמציאות

וזכרנו אחת מהרצאותי על כיבוש הארץ, בה השתדלתי להסביר את ההגיון האסטרטגי במהלך הכבוש ואת רקעו הגאוגרפי ההיסטורי. והנה קם אחד המאזינים וטען כי לא נאה לדבר כך על היסטוריה תנכית ועל מאורעות תנכיים. אתה מסביר שיהושע שקל כך או שקל כך. מקום זה גבוה ומקום זה נמוך עיר זו מבוצרת יותר וזו מבוצרת פחות. כלום הוצרך יהושע לתכנן תכנית? הלא הקב"ה נתן בידו את הארץ. הוא ישב בודאי ולמד תורה ובבקר קם והלך וכבש. מה מקום יש כאן שיקולים ולתכנית? האומנם הולך אותו יהודי לשיטתו וטוען: או שאתה אומר שהקב"ה מוריד גשם או שאתה אומר העננים מורידים גשם?

נדמה, שלא נרחק מן האמת אם ננסח פשוטה של התפיסה המקראית בקיום גדולים כדלקמן: גלוי וידוע לפני בשם שגלוי וידוע לפני כל אדם נבון שיש השתלשלות בכל המקרים שקורים בעולם, יש כאן הגיון פנימי והרבה תלוי בשקול דעתך וזריזותך וכחך, אבל מעל לכל אלה יש ספירה אחרת, ממנה אל תתעלם ואותה תזכור ותראה אפילו מעל למאורעות המובנים והגלויים והבהירים ביותר.

ירמיהו ל"ד

דוגמא חריפה למלחמת הנבואה לעקרון זה היא פרשת שלוח עבדים בירמיהו ל"ד פסוק ח ואילך "הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' אחרי כרות המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלים לקרוא להם דרו. לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה חפשים לבלתי עבוד במ ביהודי אחיהו איש. וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לבלתי עבוד במ עוד וישמעו וישלחו. וישבו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחום חפשים וכבשום לעבדים ולשפחות".

אז ניבא ירמיהו:

"כה אמר ה' אתם לא שמעתם אלי לקרוא דרו איש לאחיו ואיש לרעהו אני קורא לכם דרו נאום ה' אל החרב אל הדבר ואל הרעב וכו' וכו'".

השאלה היא כאן מה ראו לשחרר ומה ראו לחזור? יש פרשנים שמביאים אנלוגיות מן ההסטוריה של עמים אחרים, שבשעה של מצור נושא הם משחררים את העבדים כביכול במרמה כדי שיצטרפו אל הלוחמים ואח"כ כשהסכנה חולפת הם מחזירים אותם. אבל כאן יש לפנינו נביא וברית בבית המקדש ולא מעשה מדיני-אסטרטגי. מדוע אפוא שחררו ומדוע חזרו וכבשו? נאמר בסוף הפרק מפס' כא

"ואת צדקיהו מלך יהודה ושריו אתן ביד אויביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העולים מעליכם הנני מצוה נאום ה' והשיבותים אל העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדה ושרפוה באש ואת ערי יהודה אתן שממה נאום ה'".

מכאן אנחנו למדים שירמיהו דרש מהם לשלח את העבדים בשעה שצבאות נבוכדנאצר כבר עמדו על חומות ירושלים והיו צרים עליה והם החזירו את העבדים בשעה שצבאות נבוכדנאצר הסתלקו מעל חומות ירושלים. הרינו רשאים מעתה לשחזר את ראשית המאורע ולנחש את תוכן דברי הנביא בערך כדלקמן: כל הימים נבאתי לכם חרבן על חטאתיכם ועל עוונותיכם ולא שמעתם והנה צבאות נבוכדנאצר צרים על העיר כאשר נבאתי ואתם הולכים לקראת חרבן זה הרגע האחרון והנה אני בשם ה' מבטיח לכם תשועה ברגע אחרון זה, בתנאי שתשובו עכשיו למוטב ותוכיחו זאת למעשה ע"י שחרור העבדים. קימו מצוה קשה זו שישראל לא קיימה משך כל הדורות, מפני שהיו טוענים אל נכון שעבדות היא עבדות כמו באשור בבבל ובמצרים עבדים מקנים לכל החיים ולא לשש שנים.

הנביא טען שאין ישראל דומים לאשור ובבל ומצרים שלא עמדו רגליהם על הר סיני. אך העם סבר כנראה כי שיטה כלכלית הבנויה על עבדות אינה יכולה להתקיים על שלוח העבדים. כל אותם הדורות גברה כלכלה על הנבואה והנה בא ירמיהו ואמר עתה - כאשר צבאות בבל הגיעו - שחררו את העבדים והנצלו. בעת צרה ותוכחה גברה הנבואה על הכלכלה והעבדים שולחו. והנה יום או יומים לאחר מכן ראו עיניהם שהכשדים הצרים על ירושלים מפרקים את אהליהם והריהם פונים עורף. נס גלוי! בעיניהם ראו את כח הנביא ואת דברו מתקיים מדוע אפוא חזרו וכבשו את עבדים?

הבבלים אינם יודעים שישראל מצוים לשחרר את העבדים וגם אלו ידעו ספק אם היו מיחסים חשיבות לכך. מה הניע אפוא אותם לעזוב את חומות ירושלים? ביחזקאל י"ז פס' י"א אנו למדים שיהודה היתה בעלת בריתה של מצרים. ויחזקאל התנגד לאותה ברית ושפך עליה זעם תוכחתו. והנה בירמיהו פרק ל"ז פס' ה' "וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים הצרים על ירושלים את שמעם ויעלו מעל ירושלים. ויהי דבר ה' אל ירמיהו הנביא לאמר כה אמר ה' אל ישראל כה תאמרו אל מלך יהודה השולח אתכם אלי הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרים. ושבו הכשדים ונלחמו על העיר הזאת ולכדוה."

נבואה זו נאמרה, אל נכון, אחרי החזרת העבדים. מובן שהכשדים מחוץ לירושלים לא התענינו בהלכות העבדים וכו' הם שמעו שפרעה מלך מצרים עלה ממצרים בראש צבאו. ולמה עלה? מפני שצדקיהו מלך יהודה כרת עמו ברית ועל סמך הברית הזאת מרד בנבוכדנאצר מלך בבל. הם באים לארץ יהודה כדי לעזור לצדקיהו כששמעו זאת הצבא הכשדי הצר על ירושלים, הוא פונה עורף לירושלים ויורד מהרי יהודה לקראת המצרים וזה פשר הדבר שלמחרת שחרור העבדים עזבו חילות נבוכדנאצר את חומות ירושלים.

מעתה אין הדברים סתומים כל כך. הלא יחזקאל התנגד לברית עם המצרים ולא רק יחזקאל. הלא ירמיהו אומר אותו הדבר בנוסח אחר בפרק כ"ז פס' ה'

"אנכי עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה אשר על פני הארץ בכחי הגדול ובזרועי הנטויה ונתתיה לאשר ישר בעיני, ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר מלך בבל עבדי וגם את חיית השדה נתתי לו לעבדו."

ופסוק ב' כדלקמן הוא אומר:

"ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי ככל הדברים האלה לאמר הביאו את צואריכם בעול מלך בבל עבדו אותו ועמו וחיו. למה תמותו אתה ועמך בחרב ברעב ובדבר כאשר דבר ה' אל הגוי אשר לא יעבד את מלך בבל."

אמור מעתה: ירמיהו וגם יחזקאל התנגדו בכל תוקף למרד ולברית עם מצרים. עכשיו, כשנשאו יושבי ירושלים את עיניהם אחרי ששחררו את העבדים והנה צבאות נבוכדנאצר מסתלקים קראו "ה' הוא האלוקים", ועמדו נדהמים מול הפלא. הלא על סף האבדון אמר ירמיהו שאם יקיימו מצוה שאין שום קשר בינה לבין המצב המדיני הצבאי יינצלו והנה חילות נבוכדנאצר עוזבים את חומות ירושלים. אולם עד מהרה נודע להם מדוע עזבו צבאות מלך בבל את חומות ירושלים ואז העזו פנים בזעם כלפי הנביא ואמרו לו שקר אתה דובר! אתה אמרת שירושלים תינצל בתוקף המצווה של שחרור העבדים והנה לא נצלה ירושלים אלא בזכות הברית שאנחנו כרתנו על אפך ועל חמתך. אתה הלא כל הזמן רעמת והתנגדת לברית הזאת ולמרד ועכשו אנחנו רואים כי דוקא דבר זה שאתה התנגדת לו הוא פעל לטובתנו. ואתה בא ותולה את הישועה במצוה שקיימנו? והנביא מה בפיו? כלום לא אמרתי לכם שאם תשלחו את העבדים תנצל ירושלים והכשדים הצרים עליה יעזבו את חומותיה הדבר הלא נתקיים. איך יתקיים הדבר, אומר ירמיהו, גם אני בעצמי לא ידעתי. נכון, התנגדתי לברית הזאת קודם המעשה, אך משנכרתה, נהפכה חלק של המציאות והשתלבה בישועת ה'. אך העם לא האמין. שאלקי ישראל מושיע אנחנו רוצים לראות את ידו ולא את צבאות מצרים, את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. אין אנחנו מאמינים שבצבא מצרי מתגלה ישועת אלקים. וירמיהו אמר להם בכל מקום פועלת יד אלקים וכוחו מתגלה בכל השתלשלות עלי אדמות. ברם העם לא האמין לו כי ההתרחשות היתה מובנת ומוסברת לו במישור אחד ואל מישור אחר לא נשא עינו.

יגאל אלון אמר פעם: אומרים שנסים ונפלאות קרו לנו בתקומת מדינת ישראל. נסים הקימו את המדינה? לא נכון - המורל של הדור הזה, האומץ של הדור הזה, החזק והנשק שהשגנו, הם שהקימו את מדינת ישראל. הרי זה אותו ההגיון של כובשי העבדים. נכון הוא סוף הפסוק של אלון אך אינו סותר תחילתו. מוראל, אומץ. דור נפלא שקם פתאום, נשק שהושג במסיבות מופלאות אינם היפוכו של נס, כי אם דרך התגשמותו עלי אדמות. זהו ההגיון של אמונת המקרא. פשוטה היא, לכאורה, התיזה היסודית של ההיסטוריוגרפיה המקראית והריהי חוזרת בתנ"ך פעמים הרבה, אף על פי כן סובב הולך הויכוח בין שאינו מאמין למאמין - על פני כל הדורות.

וצדיק באמונתו יחיה.